

Tekijät: Sofia Hyötyläinen ja Susanna Sainio

LUKU 8

EUROOPPA JA ENSIMMÄINEN MAAILMANSOTA

TÄSSÄ LUVUSSA:

- Miten ensimmäinen maailmansota alkoi?
- Mitkä olivat tärkeimmät tapahtumat?
- Mitä siitä seurasi?

Sarajevon laukaukset
28.6.1914

ensimmäinen maailmansota
1914–1918

Versailles'n linnassa
tehdään rauha 1919

8. Ensimmäinen maailmansota

1900-luvulla Euroopassa oli paljon suursotia. Yksi syy suursotiin oli se, että maat kilpailivat toisiaan vastaan. Näistä sodista käytetään nimiä **ensimmäinen ja toinen maailmansota**. Nimi on maailmansota siksi, että sodat levisivät myös Euroopan ulkopuolelle.

Alaluvun 8.1 avainsanat

asevarustelu -varustelun, -varustelua (yhdyssana ase + varustelu) aseiden (esimerkiksi tykit, miekat, pistoolit, ja kiväärit) kokoaminen ja hankkiminen (→ hankkia)

ensimmäinen maailmansota, ensimmäisen maailmansodan, ensimmäistä maailmansotaa iso sota, joka oli maailmassa vuosina 1914–1918. Sotia oli paljon Euroopassa mutta myös Euroopan ulkopuolella.

kehittää (1) muuttaa jotakin, usein paremmaksi tai nykyaikaisemmaksi

kolmiliitto, -liiton, -liittoa yhteistyösopimus, jonka Saksa, Itävalta-Unkari ja Italia tekivät vuonna 1882.

levitä (4) tässä yhteydessä: mennä isommalle alueelle

levoton, levottoman, levotonta rauhallisen vastakohta. Esimerkiksi ”luokassa oli levotonta” tarkoittaa, että oppilaat eivät istuneet rauhallisesti ja hiljaa paikallaan.

liitto, liiton, liittoa sopimus yhteistyöstä

siirtomaa, -maan, -maata alue tai maa, jonka jokin toinen valtio (eli maa) on ottanut itselleen. Esimerkiksi Ranskalla on ollut siirtomaita Afrikassa.

solmia (1) **puolustusliitto, -liiton, -liittoa** tässä solmiminen tarkoittaa liiton eli yhteistyön aloittamista maan puolustamisessa

suursota, -sodan, -sotaa (yhdyssana suur- eli iso ja sota) isoa aluetta ja montaa maata koskenut sota

tasapainopolitiikka, -politiikan, -politiikkaa (yhdyssana tasa + paino + politiikka) jos esimerkiksi ihmisellä on hyvä tasapaino, hän ei kaadu helposti. Poliitiikka tarkoittaa yhteisistä asioista päättämistä. Tasapainopolitiikassa kaikki maat olivat yhtä vahvoja, joten oli rauhallista.

toinen maailmansota, toisen maailmansodan, toista maailmansotaa iso sota, joka oli maailmassa vuosina 1939–1945. Sotia oli paljon Euroopassa ja Aasiassa.

8.1 Ennen ensimmäistä maailmansotaa Euroopassa kokeiltiin tasapainopolitiikkaa

Sotaan on aina monta syytä. 1900-luvulla maat kilpailivat toisiaan vastaan enemmän ja monessa maassa oli levotonta. Eurooppa oli joutumassa uusiin sotiin.

1800-luvulla Euroopassa oli rauhallista, ja vuonna 1814 aloitettiin tasapainopolitiikka. Tasapainopolitiikan idea oli, että jos kaikki Euroopan maat ovat yhtä voimakkaita eli vahvoja, ei tule sota.

Aluksi tasapaino ja rauha säilyivät Euroopassa hyvin. Pian Euroopan maat alkoivat kilpailla toisiaan vastaan. Jokainen maa halusi olla paras. Jokainen maa ajatteli, että sen kieli, kansa, uskonto ja tavat olivat parempia kuin muiden maiden. Jokainen maa halusi olla voimakkaampi, rikkaampi ja kehittyneempi kuin muut. Maat hankkivat siirtomaita ja kilpailivat siitä, kuka saa eniten uusia alueita itselleen. Maat kehittivät kilpaa tehtaita, armeijaa ja laivastoa. Alkoi suuri asevarustelu, ja tasapainopolitiikka unohdettiin.

Tasapainopolitiikka väheni entisestään vielä, kun Saksa laajentui. Saksa yhdistyi pienistä ruhtinaskunnista yhdeksi isoksi valtioksi vuonna 1871. Saksa alkoi tehdä terästä, hiiltä, ja erilaisia kemianteollisuuden tuotteita enemmän kuin muut maat. Saksa vahvisti armeijaansa ja kehitti laivastoaan. Muut maat pelkäsivät Saksaa ja olivat kateellisia Saksalle.

Kilpailu maiden välillä muutti tunnelman Euroopassa huonommaksi. Uusia aseita kehitettiin, eivätkä ihmiset ymmärtäneet, kuinka vaarallisia uudet aseet olivat. Maat olivat jopa innokkaita kokeilemaan aseita sodassa.

Koska Napoleonin valloituksista ja Napoleonin sodista oli vasta vähän aikaa, Euroopan maat alkoivat pelätä sota. Pelon vuoksi maat solmivat puolustusliittoja yhdessä. Saksa, Itävalta-Unkari ja Italia tekivät **kolmiliitto**-nimisen sopimuksen vuonna 1882. Myös Ranska ja Venäjä olivat tehneet liiton vuonna 1892. Iso-Britannia solmi Venäjän kanssa liiton vuonna 1904. Ajateltiin, että liitot ehkäisevät sota, mutta lopulta liitot aiheuttivat sotia.

Esimerkki: Euroopan maat solmivat yhteisiä sopimuksia

1871

Saksan alueella on joukko pieniä ruhtinaskuntia. Ruhtinaskunnat haluavat yhdistyä yhdeksi isoksi maaksi. Ranska ei halua, että ruhtinaskunnat yhdistyvät. Saksa ja Ranska käyvät sotaa vuosina 1870–71. Saksa voittaa Ranskan, ja ruhtinaskunnat yhdistyvät yhdeksi maaksi, Saksaksi. Saksa alkaa teollistua ja siitä tulee voimakas maa.

1879

Saksa ja Itävalta-Unkari solmivat liiton. Saksa pelkää, että Ranska on vielä vihainen ja haluaa uuden sodan.

1882

Italia liittyy mukaan Saksan ja Itävalta-Unkarin liittoon.

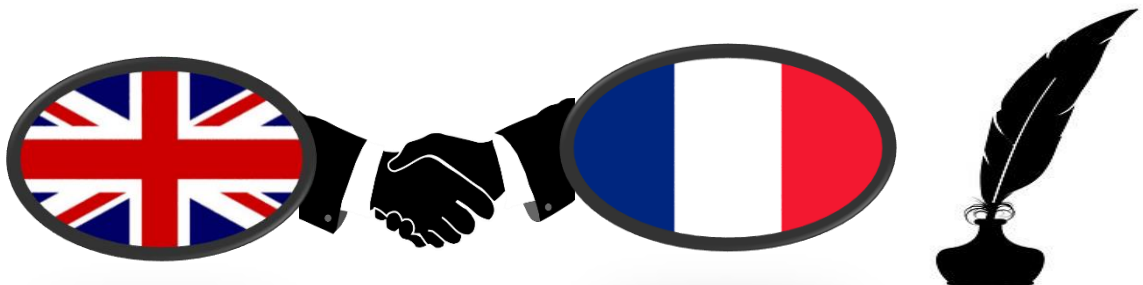
1894

Ranska ja Venäjä solmivat liiton. Ranska haluaa liittolaisen, koska pelkää sotaa Saksan kanssa. Venäjä on riidoissa Itävalta-Unkarin kanssa. Ranska ja Venäjä sopivat, että he auttavat toisiaan.

1904

Iso-Britannia ja Ranska solmivat sopimuksen. Sopimus tehdään, koska Iso-Britannia on huolissaan siitä, että Saksasta on tullut voimakas maa.

Alaluvun 8.2 avainsanat

eteläslaavilaiset kansat, eteläslaavilaisten kansojen, eteläslaavilaisia kansoja ihmiset, jotka puhuvat eteläslaavilaisia kieliä, esimerkiksi serbiaa.

heinäkuun kriisi, kriisin, kriisiä riita Serbian ja Itävalta-Unkarin välillä. Riita johtui siitä, että serbialaisen Musta käsi järjestön -jäsen oli ampunut Itävalta-Unkarin tulevan hallitsijan.

irtautua (1) lähteä pois, irti, jostakin

julistaa (1) sota, sodan, sotaa ilmoittaa, että on sodassa maata vastaan. Esimerkiksi ”Itävalta-Unkari julisti sodan Serbialle” tarkoittaa, että Itävalta-Unkari ilmoitti, että se on sodassa Serbiaa vastaan.

keskusvallat, -valtojen, -valtoja (yhdyssana: keskus + vallat): tässä yhteydessä: Euroopan keskellä olevat valtio. Ensimmäisessä maailmansodassa keskusvaltoihin kuuluivat Saksa, Itävalta-Unkari, Bulgaria ja Turkki

liikekannallepano, -panon, -panoa se, että armeija pannaan valmiiksi sotaa varten

liittolainen, liittolaisen, liittolaista tässä yhteydessä: maat, jotka ovat toistensa kanssa yhteistyössä ja samalla puolella, ovat liittolaisia.

murha, murhan, murhaa se, että tappaa toisen tarkoituksella eli tahallaan, ei vahingossa

Musta käsi, Mustan käden, Mustaa kättä serbialainen järjestö, joka halusi, että kaikki maat, joissa on paljon serbejä, yhdistyvät yhdeksi maaksi.

nationalismi, nationalismin, nationalismia eli kansallisuusaate, -aatteen, -aatetta ajatus siitä, että on kansoja, joilla on yhteinen maa, kieli, uskonto ja kulttuuri

puolustaa (1) suojella, yrittää estää toisen maan sotilaiden tulo maahan

Sarajevon laukaukset, laukauksien, laukauksia tapahtuma, jossa Itävalta-Unkarin hallitsija ja hänen puolisonsa ammuttiin

separatisti, separatistin, separatistia ihminen, joka kannatta irtoamista toisesta valtiosta tässä yhteydessä: separatistit kannattivat Bosnian irtoamista Itävalta-Unkarista

serbi, serbin, serbiä serbialaiseen kansaan kuuluva ihminen. Useimmat serbit puhuvat serbian kieltä.

tukea (1) tässä yhteydessä: auttaa. Esimerkiksi ”hän tuki minua rahallisesti” tarkoittaa, että tukija antoi rahaa.

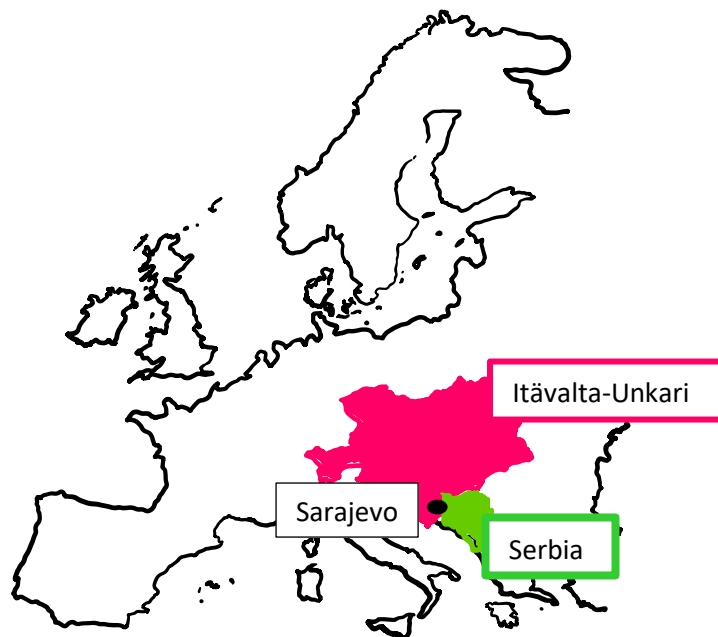
yhdistyä (1) tulla yhteen. Esimerkiksi, kun ”Itä-Saksa ja Länsi-Saksa yhdistyivät”, kahdesta Saksasta tuli yksi maa.

ympärysvallat, -valtojen, -valtoja (yhdyssana: ympärys + valta) maat, jotka olivat keskusvaltojen (→ keskusvallat) ympärillä. Ensimmäisessä maailmansodassa ympärysvalltoja olivat Englanti, Ranska, Venäjä ja Yhdysvallat.

8.2. Ensimmäinen maailmansota alkoi Sarajevon laukauksista

Serbiassa **nationalismi** oli vahvistanut kansalaisten ajatuksia omasta maasta ja kansasta. Serbiassa syntyi vuonna 1911 **Musta käsi** -niminen järjestö. Musta käsi halusi, että eri maissa asuvat eteläslaavilaiset kansat **yhdistyvät**. Musta käsi halusi, että maat, joissa asuu paljon **serbejä** liittyvä yhteen suur-Serbiaksi. Tavoitteena oli esimerkiksi, että Bosnia **irtautuu** Itävalta-Unkarista ja liittyy Serbiaan. Bosnian kaupungissa Sarajevossa asui paljon serbialaisia, jotka vihasivat Itävalta-Unkaria.

Kartalla näet punaisella Itävalta-Unkarin alueen ja vihreällä Serbian alueen. Mustalla pisteellä on merkitty Sarajevon sijainti.

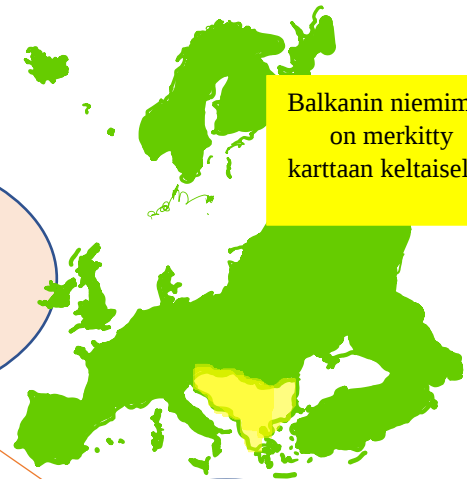
Kun Sarajevossa saatiin tietää, että Itävalta Unkarin kruununperillinen eli seuraava hallitsija Frans Ferdinand oli tulossa Sarajevoon, alettiin suunnitella **murhaa**. Suunnitelma ei ollut ensimmäinen, vaan Ferdinand oli yritetty murhata ennenkin. Tällä kertaa murha onnistui.

Sarajevon kaupungissa ammuttiin Frans Ferdinand ja Sophie von Chotek, joka oli Ferdinandin puoliso. Tapahtumasta käytetään nimeä **Sarajevon laukaukset**. Ampuja oli Gavrilo Princip, jota serbit tukivat. Princip oli **separatisti** eli hän halusi, että Bosnia irtoaa Itävalta-Unkarista.

Murha aiheutti Serbian ja Itävalta-Unkarin välille **heinäkuun kriisin**. Kriisissä maiden välit olivat vihamieliset. Itävalta-Unkari syytti Serbiaa murhasta ja halusi, että maa antaa syylliset Itävalta-Unkarille. Serbia ei suostunut antamaan kansalaisiaan Itävalta-Unkarille. Serbian mielestä murha oli kokonaan Itävalta-Unkarin ongelma, eikä se suostunut auttamaan asian selvittämisessä.

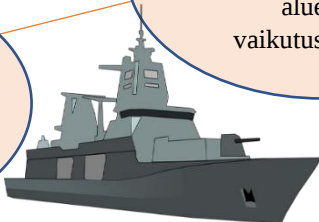
Esimerkki: Sarajevon laukaukset

Balkanin niemimaa on merkitty karttaan keltaisella.

Venäjä ja Itävalta-Unkari kilpailevat Euroopassa Balkanin alueella vaikutusvallasta.

Euroopan maat kilpailevat siirtomaista ja siitä, kenellä on parhaat aseet ja isoin laivasto.

Balkanin alueella asuu paljon kansoja, jotka haluavat oman maan.

Esimerkiksi bosnialaiset eivät halua olla osa Itävalta-Unkaria. He haluavat kuulua Serbiaan.

Serbialainen Musta Käsi-järjestö haluaa yhdistää Balkanin slaavilaiset kansat yhdeksi maaksi.

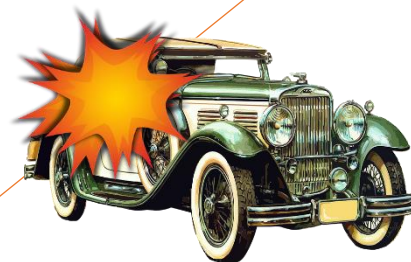

Salajärjestö yrittää ensin murhata kruununprinssin pommilla. Pommi menee väärään autoon, eikä murha onnistu.

Musta Käsi -järjestö saa tietää vierailusta. Järjestö kouluttaa kolme miestä murhaamaan Frans Ferdinandin.

Itävalta-Unkarin kruununprinssi Frans Ferdinand aikoo vierailla Sarajevossa **28.6.1914.**

Nuori 18-vuotias mies, Cavrilo Princip ampuu Frans Ferdinandin ja tämän vaimon.

Murhaa kutsutaan **Sarajevon laukauksiksi.**

Itävalta-Unkari kysyi Saksalta, auttaisiko Saksa Itävalta-Unkaria, jos Itävalta-Unkari **julistaisi sodan** Serbialle. Saksa lupasi tukea Itävalta-Unkaria. Itävalta-Unkari oli tyytyväinen tuesta ja **julisti** sodan Serbialle kesällä 1914. Venäjä huolestui sodanjulistuksesta. Se aloitti **liikekannallepanon** ja lähetti sotilaita suojelemaan Serbiaa Itävalta-Unkarilta.

Nyt Itävalta-Unkari ja Serbia olivat sodassa. Venäjä **tuki** Serbiaa ja Saksa Itävalta-Unkaria. Saksa halusi tietää, mitä Ranska tekisi, jos Saksa sotisi Venäjää vastaan. Koska Ranska ei vastannut heti, ja Saksa **julisti sodan** Venäjälle. Nyt siis Saksa ja Venäjäkin olivat sodassa.

Saksa halusi viedä sotilaansa Belgian läpi Ranskaan ja halusi Belgialta siihen luvan. Samalla Saksa julisti sodan Ranskalle. Nyt Saksa oli sodassa sekä Ranskan että Venäjän kanssa.

Englanti ei ollut vielä osallistunut sotaan, mutta Englanti suuttui, kun Saksa hyökkäsi Belgiaan. Englanti alkoi **puolustaa** Belgiaa ja julisti sodan Saksalle. Englanti ja Ranska **julistivat** sodan myös Itävalta-Unkarille, joka oli Saksan **liittolainen**. Kun kymmenen päivää oli kulunut Itävalta-Unkarin sodanjulistuksesta Serbialle, jo monet Euroopan maat olivat sodassa keskenään.

Sodassa muodostuivat selvät osapuolet: **keskusvallat** ja **ympärysvallat**. Ympärysvaltioihin kuuluivat Englanti, Ranska ja Venäjä. Yhdysvallat liittyi ympärysvaltiojen puolelle hieman myöhemmin. Keskusvaltoihin kuuluivat Saksa, Itävalta-Unkari, Bulgaria ja Turkki. Turkki liittyi sotaan Itävalta-Unkarin ja Saksan puolelle, koska se oli vanha vihollinen Venäjän kanssa.

Monet ajattelivat, että sodasta tulee lyhyt. Kukaan ei osannut aavistaa, millainen sota oli alkanut.

Esimerkki: Ensimmäinen maailmansodan alkuvaiheet

1.

Itävalta-Unkari suuttuu Serbialle kruununprinssin murhasta. Itävalta-Unkari vaatii, että Serbia selvittää sen, kuka teki murhan. Itävalta-Unkari haluaa myös, että Serbia antaa syylliset Itävalta-Unkarille.

2.

Serbia ei halua tehdä, kuten Itävalta-Unkari sanoo. Itävalta-Unkari julistaa sodan Serbialle.

3.

Venäjä ajattelee, että sen pitää olla Serbian puolella. Venäjä käskee sotilaita valmistautumaan sotaan. Muut maat ajattelevat, että Venäjä on julistanut sodan.

4.

Saksa haluaa, että Venäjä lopettaa sotaan valmistautumisen. Venäjä ei lopeta. Saksa julistaa sodan 1.8.1914 Venäjälle. Saksa käskee Ranskaa pysymään puolueettomana.

5.

Ranska käskee sotilaidensa aloittaa sodan. Saksa julistaa sodan Ranskalle 3.8.1914.

6.

Saksa hyökkää Belgiaan. Belgia on puolueeton. Saksan hyökkäys suututtaa Ison-Britannian.

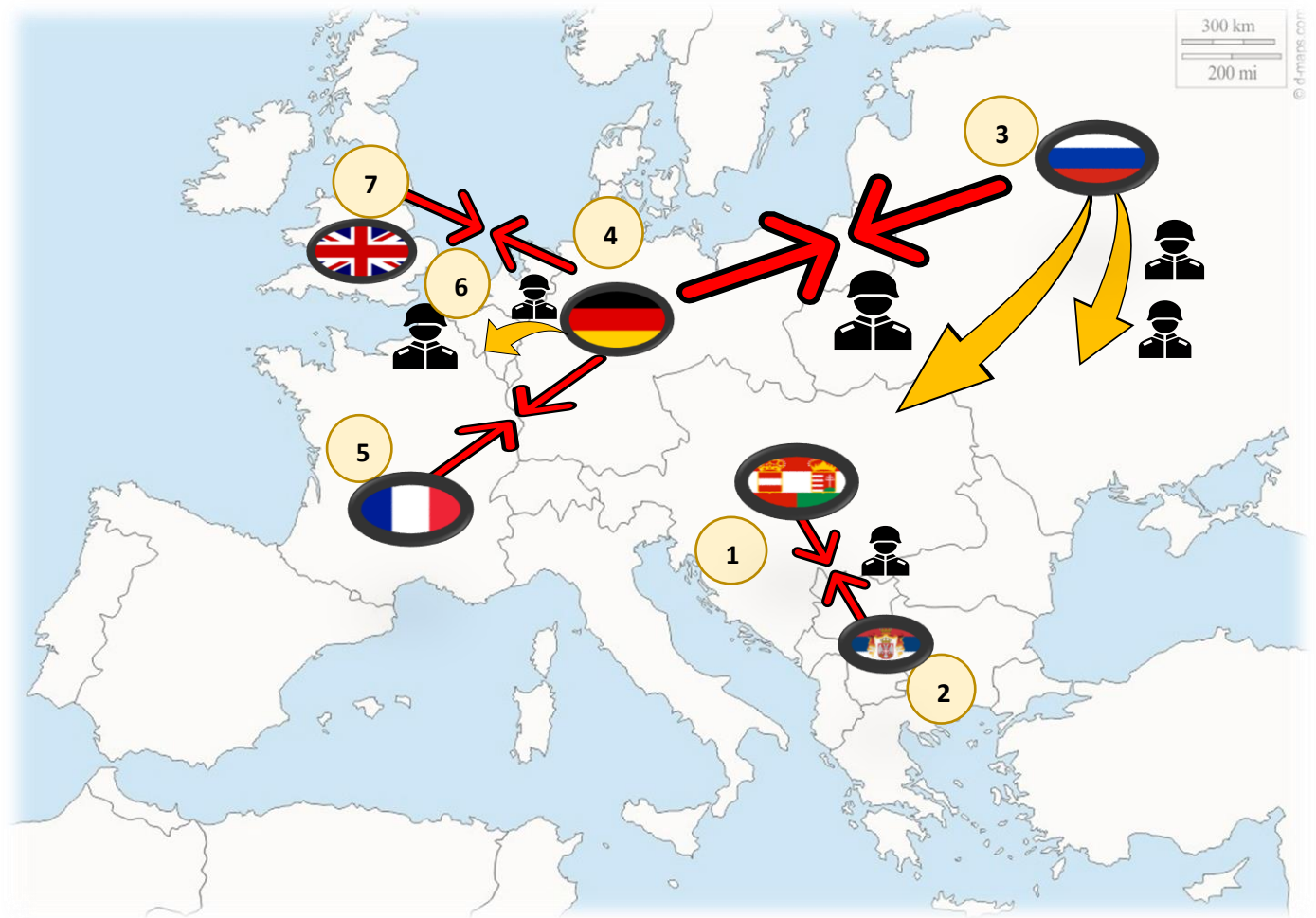
7.

Iso-Britannia julistaa sodan Saksalle 4.8.1914.

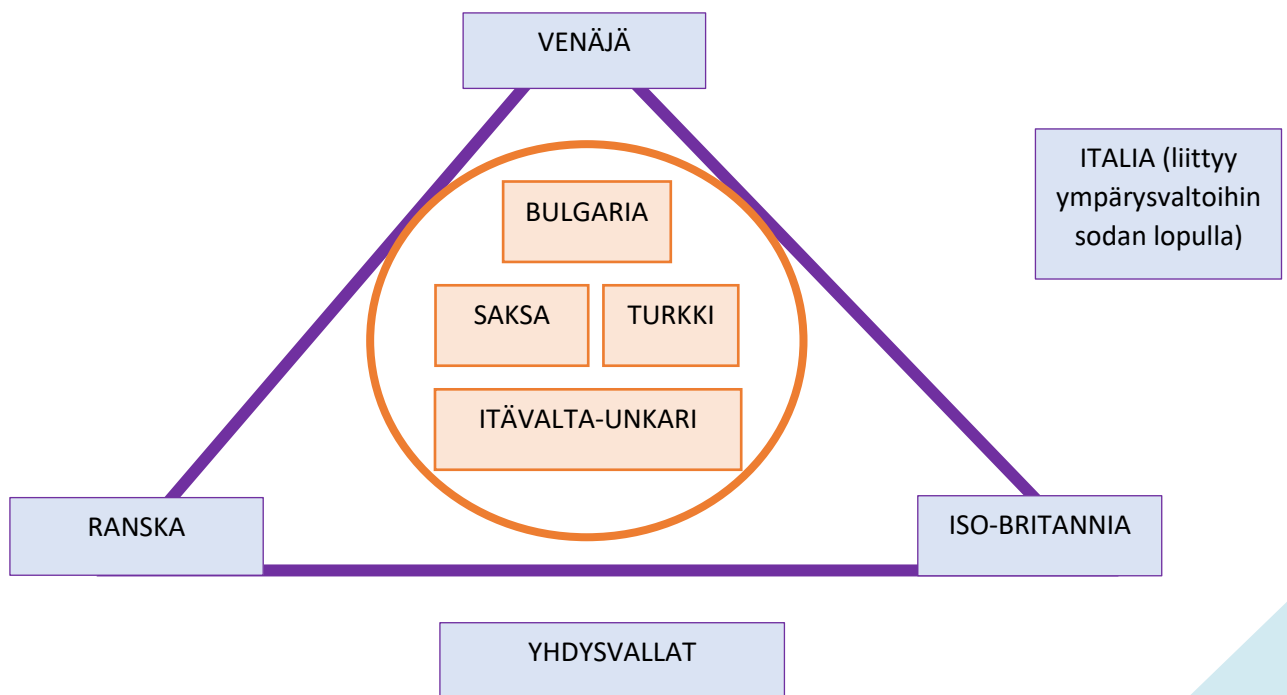

8.

Eurooppa on sodassa. Sotaa aletaan kutsua maailmansodaksi, sillä lopulta siinä on mukana monta Euroopan maata, siirtomaat, Turkki, Japani ja Yhdysvallat.

Ensimmäisessä maailmansodassa puolina olivat ympärysvallat ■ ja keskusvallat ■

Alaluvun 8.3 avainsanat

asemasota, -sodan, -sotaa (yhdyssana: asema + sota) sota, jossa pysytään paikallaan eli pidetään sama paikka eli asema

hyökätä (4) tässä yhteydessä: mennä toista maata kohti, yrittää päästä maahan sodassa. Esimerkiksi ”Saksa hyökkäsi Ranskaan” tarkoittaa, että Saksan → armeija syöksyi, ryntäsi tai meni taistelemalla eli sotimalla kohti Ranskaa

juoksuhauda, -haudan, -hautaa (yhdyssana: juoksu + hauda) maahan kaivettu oja tai käytävä, jossa sotilaat olivat ja juoksivat

kapinoida (2) olla esimerkiksi sääntöjä tai johtajaa vastaan. Esimerkiksi ”sotilaat kapinoivat” tarkoittaa, että sotilaat eivät totelleet sääntöjä tai käskyjä.

liittolainen, liittolaisen, liittolaista tässä yhteydessä: maat, jotka ovat toistensa kanssa yhteistyössä ja samalla puolella ovat liittolaisia

länsirintama, -rintaman, -rintamaa (yhdyssana: länsi + rintama) lännessä oleva → rintama eli taistelupaikka. Tässä yhteydessä: ensimmäisen maailmansodan rintama, jossa toisella puolella oli Saksa ja toisella puolella Ranska.

osapuoli, osapuolen, osapuolta toisiaan vastaan olevat sodan osat.

propaganda, propagandan, propagandaa vaikuttaminen, se että yritetään kovasti vaikuttaa ihmisten mielipiteisiin ja siihen, mitä he ajattelevat esimerkiksi toisesta maasta

päästä (3) **voitolle** (→ voitto, voiton, voittoa) päästä sellaiseen tilanteeseen, että on voittamassa tai että saattaa voittaa.

raskas tappio, raskaan tappion, raskasta tappiota iso häviö, se, että häviää pahasti ja esimerkiksi paljon sotilaita kuolee

rintamalinja, -linjan, -linjaa (yhdyssana: rintama + linja) se kohta, missä sotaa käydään sillä hetkellä. Rintamalinjan molemmilla puolilla ovat eri maiden sotilaat.

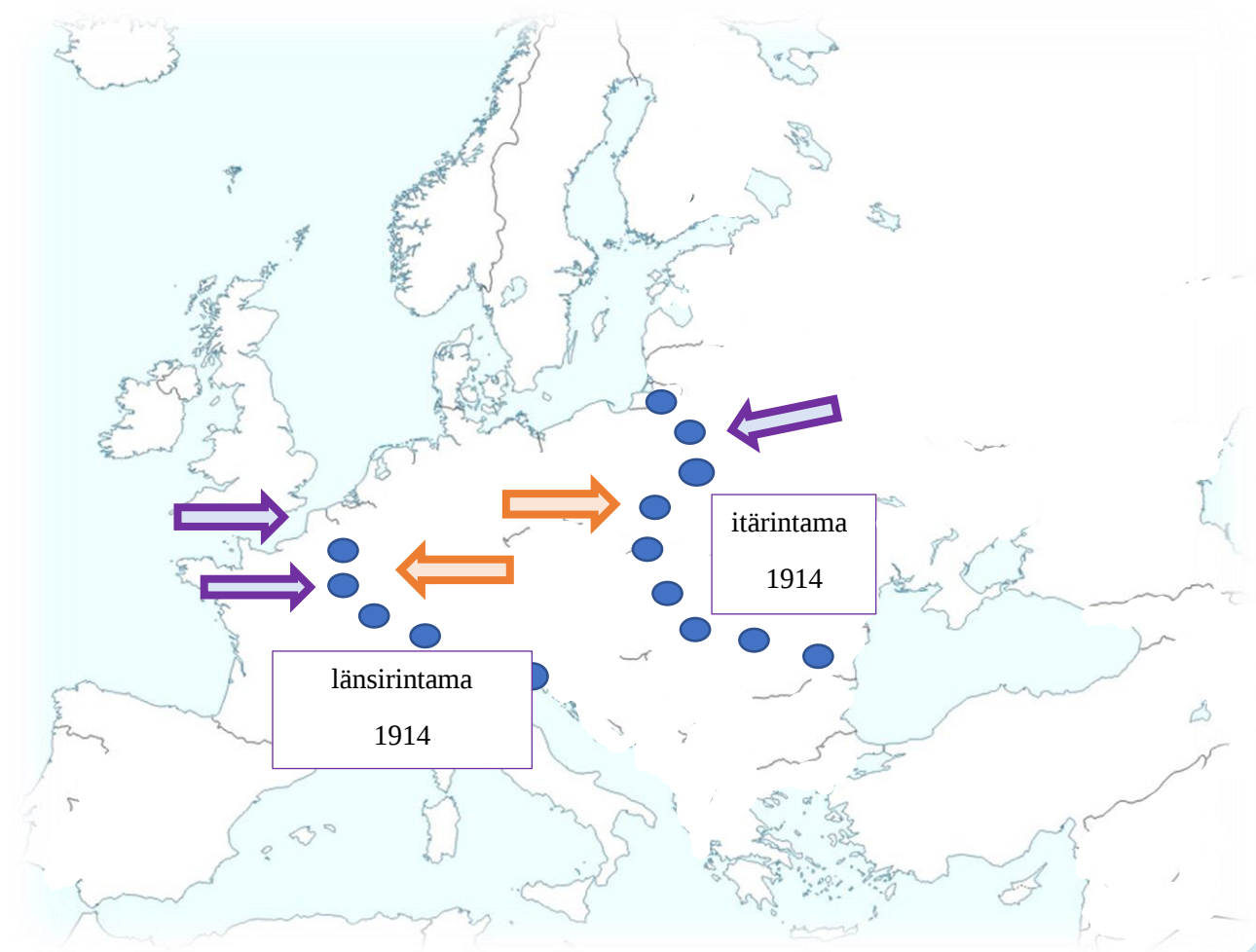
sotarintama, -rintaman, -rintamaa (yhdyssana: sota + rintama) paikka, jossa sotaa käydään eli jossa soditaan

8.3 Sotaa käytiin itä- ja länsirintamilla

Saksa hyökkäsi Belgian läpi Ranskaan. Saksa ajatteli, että se voittaa Ranskan nopeasti ja siirtyy sotimaan Venäjää vastaan. Suunnitelma epäonnistui, ja Saksa pysähtyi Marne-joelle noin 70 kilometrin päähän Pariisista.

Tähän paikkaan syntyi rintamalinja, jonka nimi oli länsirintama. Länsirintama jäi paikalleen, eikä Saksa tai Ranska saavuttanut voittoja. Alettiin sanoa, että ”länsirintamalta ei mitään uutta”. Tämä tarkoitti sitä, että uutiset sotarintamalta olivat joka päivä samanlaiset.

Länsirintaman sota oli asemasotaa. Se tarkoittaa, että osapuolet eli Ranska ja Saksa yrittivät vallata toisen osapuolen asemia juoksuhaudoistaan. Juoksuhaudat olivat käytäviä, jotka oli kaivettu maahan ja joissa sotilaat yrittivät pysyä suojassa. Asemasota oli väsyttävää, sillä Ranska ja Saksa olivat yhtä vahvoja, eikä tärkeitä voittoja tullut kummallekaan.

Olot juoksuhautoissa olivat huonot. Niiden pohjalla oli vettä, kuolleita sotilaita ja rottia. Syöpäläiset levittivät tauteja. Kun tilanne pysyi koko ajan samanlaisena, sotilaat eivät olleet innokkaita taistelemaan ja kapinoivat. Alussa ollut innostus loppui nopeasti, kun sota kestitkin monta vuotta.

Sodassa käytettiin uusia aseita. Myrkylliset kaasut, kranaatit ja konetuliaseet tappoivat paljon sotilaita. Sotilaat kuolivat myös tauteihin, jotka levisivät juoksuhautoissa. Haavoittuneet sotilaat joutuivat välillä odottamaan sairaanhoitoa kauan.

Myrkylliset kaasut olivat tappavia. Sotilaille alettiin pukea naamareita, jotta he eivät kuolisi kaasuun.

Juoksuhaudassa olot olivat huonot.

Kotona naiset, lapset ja vanhukset osallistuivat myös sotaan omalla tavallaan. He työskentelivät tehtaissa, maatiloilla, kotona, kaupoissa ja pankeissa. He tuottivat ruokaa ja hoitivat muita tärkeitä asioita, kun miehet olivat rintamalla.

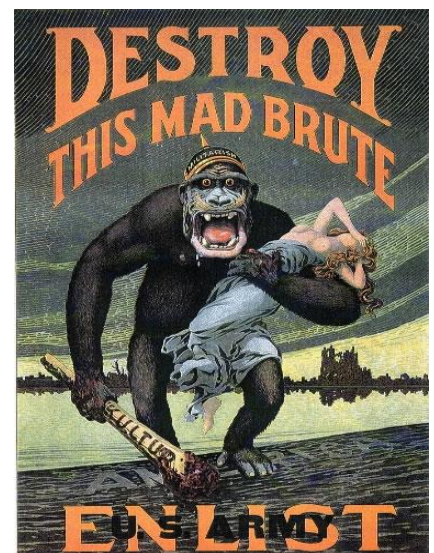
Naisilla oli sodan aikana tärkeä rooli. Naiset työskentelivät pelloilla, tehtaissa ja työmailla. Naiset tekivät ne työt, jotka kuuluivat miehille.

Ylhäällä kuvassa on brittiläisiä naisia rakennustyömaalla. Vasemmalla taas on kanadalainen juliste. Juliste kertoo, kuinka kuka vain voi palvella sodan aikana.

Ihmisiin vaikutettiin propagandalla. Propagandassa vihollinen yritettiin saada näyttämään huonolta ja oma maa hyvältä. Tämä auttoi ihmisiä tekemään paljon töitä, koska he uskoivat, että auttoivat omaa maataan.

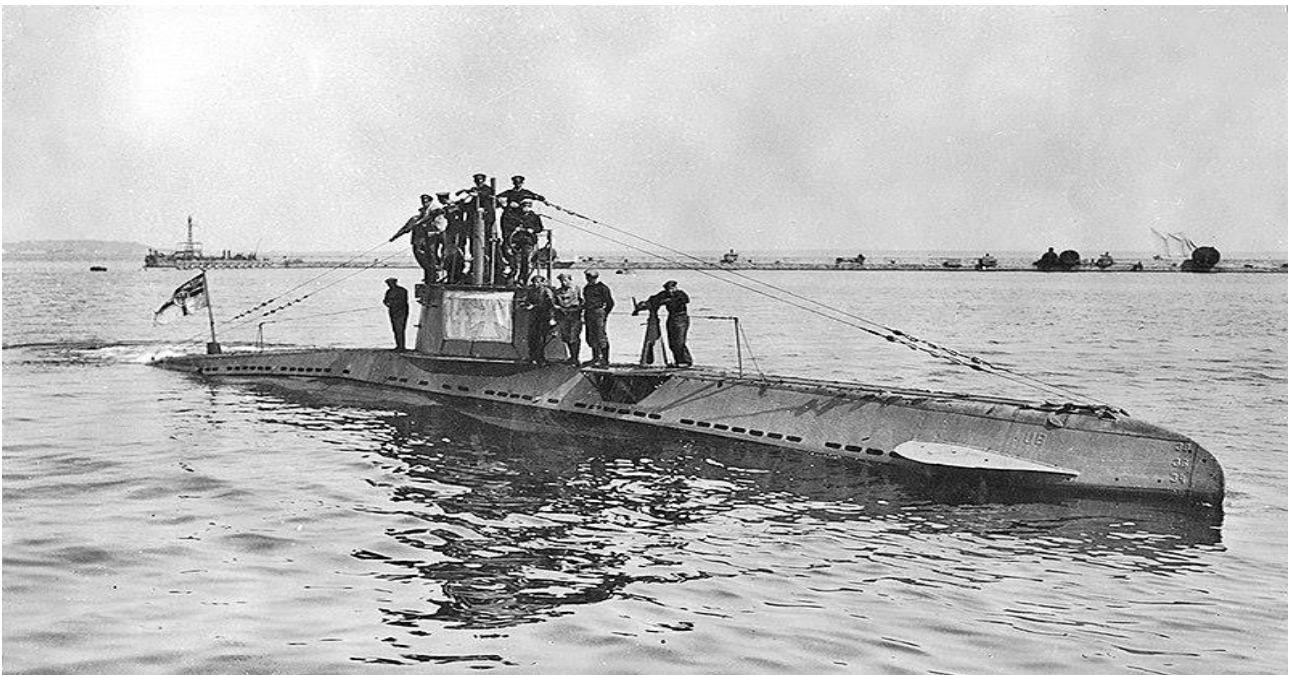
Sota muutti ajatusta siitä, mitä naiset voivat ja saivat tehdä. Sodan aikana naiset tottuivat tekemään töitä kodin ulkopuolella. Monet naisista jäivät näihin töihin myös sodan jälkeen. Niin naiset pystyivät ilman miesten apua hankkimaan rahaa elämiseen. Sodan aikana naisille tuli mahdollisuus tehdä enemmän erilaisia töitä.

Kuvassa on Yhdysvaltojen propagandakuva. Kuvassa Saksa on kuvattu gorillana. Mitä ajattelet kuvasta?

Länsirintaman lisäksi myös itärintamalla taisteltiin. Venäjä oli Itävalta-Unkaria vahvempi ja aiheutti Itävalta-Unkarille raskaita tappioita. Saksa jakoi joukkonsa kahteen osaan ja lähetti sotilaita Itävalta-Unkarin avuksi itärintamalle. Itärintamalla keskusvallat pääsivät voitolle.

Saksa kävi aggressiivista sota myös merellä sukellusveneiden avulla.

Kuvassa saksalainen sukellusvene ja veneen miehistö.

Kun sota Euroopassa oli alkanut, Yhdysvallat oli sanonut, että se ei ole kenenkään puolella. Se ei halunnut osallistua sotaan. Saksa ilmoitti vuonna 1917, että se upottaa kaikki laivat, jotka yrittävät tulla Ison-Britannian ja Ranskan rannikoille. Yhdysvallat ilmoitti, että se ei enää tee yhteistyötä Saksan kanssa, mutta ei vielä aloittanut sota.

Saksa jatkoi Yhdysvaltojen ärsyttämistä ja lähetti viestin Meksikolle. Viestissä Saksa toivoi, että Meksikosta tulisi Saksan liittolainen. Saksa lupasi Meksikolle takaisin alueita, joita Yhdysvallat oli valloittanut Meksikolta 1800-luvulla. Yhdysvallat sai tietää viestistä ja julisti sodan Saksalle keväällä 1918.

Yhdysvaltojen alueella ei käyty, mutta Yhdysvallat auttoi ympärysvaltioja ja antoi niille käyttöön aseita ja sotilaita. Kun Yhdysvallat tuli mukaan sotaan, ympärysvallat voittivat nopeasti sodan loppukesästä 1918

Alaluvun 8.4 avainsanat

hallinta, hallinnan, hallintaa tässä yhteydessä: alueen pitäminen itsellä ja siitä päättäminen

häpeärauha, -rauhan, -rauhaa (yhdyssana: häpeä + rauha) häpeä on tunne, joka tulee, kun joutuu nolon tilanteeseen. Tässä yhteydessä Saksa siis antoi rauhalle nimen, joka kertoi, että rauha oli Saksalle nolo.

itsenäistyä (1) tulla itsenäiseksi, tässä yhteydessä: irrota toisesta maasta ja perustaa oma maa eli valtio. Esimerkiksi ”Suomi itsenäistyi” tarkoittaa, että Suomi irtosi Venäjästä ja Suomesta tuli oma valtio.

Kansainliitto, -liiton, -liittoa liitto, joka perustettiin ensimmäisen maailmansodan jälkeen. Liiton perustivat ne Euroopan maat, jotka olivat voittaneet ensimmäisen maailmansodan. Sen tehtävä oli estää uutta sotaa.

kapinoida (2) olla esimerkiksi sääntöjä tai johtajaa vastaan. Esimerkiksi ”sotilaat kapinoivat” tarkoittaa, että sotilaat eivät totelleet sääntöjä tai käskyjä.

miehittää (1) jos jonkun maan sotilaat tulevat alueelle ja ottavat sen itselleen, he miehittävät alueen

neuvottelu, neuvottelun, neuvottelua keskustelu, jossa yritetään saada jokin asia ratkaistua. Esimerkiksi ”rauhanneuvottelussa” yritetään saada aikaan rauha.

pula, pulan, pulaa jotakin ei ole tarpeeksi. Esimerkiksi ”meillä on pula vedestä” tarkoittaa, että meillä ei ole lainkaan tai tarpeeksi vettä.

raja, rajan, rajaa esimerkiksi kahden valtion välille sovittu ”viiva”, joka erottaa maat toisistaan on raja. Kohta, jossa maa tai kaupunki vaihtuu toiseksi, on raja.

rauhanehto, -ehdon, ehtoa (yhdyssana: rauha + ehto) se, millä ehdoilla eli edellytyksillä rauha saadaan auki. Se, mitä osapuolet vaativat, jotta tulee rauha. Esimerkiksi jos rauhanehtona on alueen luovuttaminen, toinen maa joutuu antamaan toiselle maalle jonkin alueen, jotta tulee rauha.

seuraus, seurauksen, seurausta se mitä tapahtuu jonkin vuoksi eli seurauksena. Esimerkiksi ”sain sakot ylinopeuden seurauksena” tarkoittaa, että sain sakot, koska ajoin autolla liian kovaa.

siirtomaa, -maan, -maata alue tai maa, jonka jokin toinen valtio (eli maa) on ottanut itselleen. Esimerkiksi Ranskalla on ollut siirtomaita Afrikassa.

valtio, valtion, valtiota on useimmiten sama asia kuin maa, esimerkiksi ”Suomen valtio”

Versailles’n rauha, rauhan, rauhaa rauha, jossa sovittiin ensimmäisen maailmansodan rauhasta

voittajamaa, -maan, -maata (yhdyssana: voittaja + maa) tässä yhteydessä: maa, joka on voittanut sodan

8.3 Ensimmäinen maailmansota muutti maailmaa monella tavalla

Sota oli kestänyt neljä vuotta. Euroopan maissa oli pula ruoasta ja rahasta. Saksassa ja Itävalta-Unkarissa maiden keisarit eivät hallinneet maata enää sodan jälkeen. Saksassa oli nälkä ja heikko hallinto sai ihmiset kapinoimaan. Olot olivat sekavat.

Voittajat kokoontuivat Pariisin lähelle Versailles'n palatsiin keskustelemaan rauhasta Saksan kanssa. Yhdysvaltain presidentti Woodrow Wilson toivoi rauhanomaisia neuvotteluja ja tasapuolista ratkaisua sotaan. Wilson kuitenkin sairastui kesken neuvottelujen, ja Ranska ja Iso-Britannia pääsivät johtamaan neuvotteluja. Ranskalle ja Isolle-Britannialle oli tullut sodassa pahoja tappioita. Siksi maat halusivat, että Saksa maksaa heille menetyksistä.

Kun rauhanehdot julkistettiin vuonna 1919, Saksa oli kauhuissaan. Ehdoissa sanottiin, että Saksa oli yksin syyllinen koko sotaan ja joutuu maksamaan paljon rahaa voittajille. Rahan määrä oli niin suuri, että Saksan oli vaikea maksaa sitä. Saksa joutui myös antamaan tärkeitä alueita voittajille. Saksa tunsi, että sitä oli nöyryytetty ja antoi Versailles'n rauhalle nimen häpeärauha.

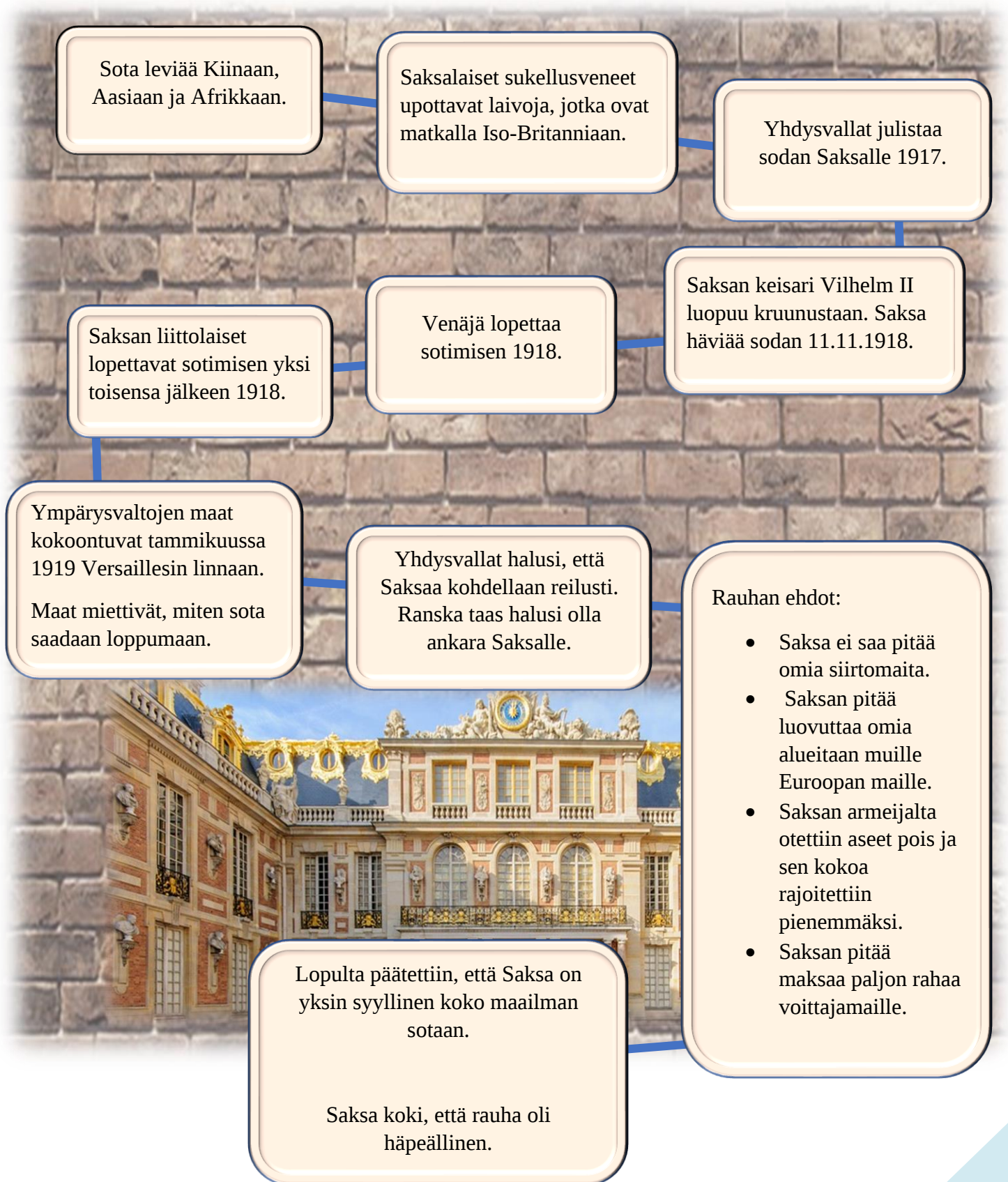
Ensimmäisen maailmansodan jälkeen Euroopan kartta muuttui. Maiden rajat vaihtoivat paikkaa. Eurooppaan tuli uusia valtiota. Venäjästä itsenäistyivät Suomi, Viro, Latvia, Liettua ja Puola. Itävalta-Unkari hajosi, ja siitä syntyivät Itävalta, Unkari, Tšekkoslovakia ja Jugoslavia.

Myös idässä tapahtui muutoksia. Turkki, eli Osmanien valtakunta hajosi, mutta kansat, jotka elivät alueella, eivät saaneet omia maita. Ranska ja Iso-Britannia pitivät kiinni siirtomaistaan ja miehittivät myös Turkin alueen. Lähi-idän alue pidettiin Ranskan ja Ison-Britannian hallinnassa. Iso-Britannia otti Palestiinan alueen hallintaansa ja toivoi, että juutalaiset muodostavat sinne oman alueen. Alueelle muutti paljon juutalaisia, jotka alkoivat riidellä arabien kanssa.

Eurooppa oli väsynyt sodasta. Se halusi ehkäistä uuden sodan ja perusti Kansainliiton. Kansainliitto oli voittajamaiden liitto, jonka tehtävä oli varmistaa, että rauha säilyy. Yhdysvallat jäi pois Kansainliitosta, eikä Kansainliitto saanutkaan niin paljon valtaa kuin oli ajateltu.

Yhdysvalloista tuli maailman voimakkain valtio. Sen alueella ei ollut sodittu ensimmäisessä maailmansodassa, eikä sille aiheutunut suuria vahinkoja. Ensimmäinen maailmansota muutti siis myös sitä, mitkä valtiot olivat vahvimmat.

Esimerkki: Ensimmäinen maailmansota päättyy Versaillesin rauhaan

Tekstin oikeudet:

Hissu -historiaa ja suomea, Sofia Hyötyläinen ja Susanna Sainio

Lisenssin tiedot: Hissu-historiaa ja suomea, jonka tekijät ovat Sofia Hyötyläinen ja Susanna Sainio, on lisensoitu Creative Commons Nimeä-Eikaupallinen-JaaSamoin 4.0 Kansainvälinen

Lähteet

Kirjat

Aalto, Jari ym. **Kaikkien aikojen historia II**, *Kansainväliset suhteet*. Edita, LOPS2016.

Hämäläinen, Eenariina: **Forum 7** historia, Otava 2011.

Kohi, Antti ym. **Forum II**, *Kansainväliset suhteet*. Otava, LOPS2016.

Rinta-Aho, Harri yms: **Historian tuulet 7 –8**. Otava, 2007.

Internetlähteet

Valtonen, Aleks: **HIMA**, Hi2.

<https://www.hi3.fi/5-ensimmainen-maailmansota/> (viitattu 24.4.2020)

Kuvalähteet:

Kansi: Western Front, Wikipedia, Library of Congress

Kartta: Pixabay, kristinawahl89

Sivu 3,

kättely: Pixabay, OpenClipart-Vectors

liput: Pixabay, Clker-Free-Vector-Images, muotoilu Wordillä

mustepullo: Pixabay, Kaz

Sivu 4,

Kartta: Sofia Hyötyläinen

Sivu 6,

kartta: Sofia Hyötyläinen

laiva: Pixabay, OpenClipart-Vectors

pommi: Pixabay, OpenClipart-Vectors

auto: Pixabay, Alleksalon

kädet: Pixabay, OpenClipart-Vectors

ase: Pixabay, TBIT

Sivu 8.

liput: Pixabay, Clker-Free-Vector-Images, muotoilu Wordillä

Sivu 9,

kartta: Ilmainen Euroopan kartta, Pinterest, tallentaja Matthewpbrady

liput: Pixabay, Clker-Free-Vector-Images, muotoilu Wordillä

Nuolet ja ukot: Wordin kuvakkeet

Kuvio: Sofia Hyötyläinen ja Wordin kuvakkeet

Sivu 11,

Kartta: Wikipedia Commons

Sivu 12,

kaasunaamari: Pixabay, OpenClipart-Vectors

juoksuhauta: Pixabay, 903115

Sivu 13,

Naiset työssä: Wikipedia Commons, Public Domain

Naiset pellolla: Wikipedia Commons, Library of Congress

Propaganda: Wikipedia Commons, Public Domain

Sivu 14,

sukellusvene: Wikipedia Commons, Creative Commons CC0 1.0 Universal Public Domain
Dedication

Sivu 17,

tiiliseinä: Pixabay, Michael_Laut

Versailles: Pixabay, bogitw